

Милча Мадих

**Милорад Радојчић, ЂУРО КОЗАРАЦ – ПРВИ ВАЉЕВСКИ ПРОФЕСОР,
Ваљевска гимназија, Ваљево 2004. 191**

Монографија из едиције: „Професори Ваљевске гимназије“ из пера преданог публицисте, завичајца Милорада Радојчића, добила је своју трећу по реду, можда и најзначајнију књигу, посвећену Ђури Козарцу, првом ваљевском професору и оснивачу прве приватне гимназије а затим и директору прве државне Реалке у Ваљеву.

О личности Ђуре Козарца, његовој пинирској улози у оснивању гимназије у Ваљеву и просветарском раду у Шапцу и Београду, објављено је више историографских радова који су углавном делимично осветљавали његову личност и улогу у културном животу Србије од краја седамдесетих година, када је из Славоније дошао у Србију, до 1896. године, када га је у 57 години живота, на пословима управника Државне штампарије у Београду, прерана смрт прекинула у напону интелектуалне снаге.

Књига која је резултат вишегодишњих темељних истраживања архивске грађе и стрпљивог проучавања објављених радова у којима је аутор проналазио податке о животу и културно-просветној делатности Ђуре Козарца, критички их проверава и допуњује, успева да их систематизује и свестрано осветли лик и дело пинира оснивања и развоја гимназијског школовања у Ваљеву и Краљевини Србији у другој половини деветнаестог века.

Уводећи читаоца у основну тему монографије, аутор презентује политичке, културне и просветне прилике у Србији од почетка деветнаестог века и настојања појединаца из рађајућег грађанског слоја да своју децу образују у световним шко-

лама, на тековинама савремених достигнућа у науци и култури, најпре у државама западне Европе и Русије, уз све израженије тежње за оснивањем школа у сопственој држави, која је стицала самосталност после вишевековног робовања у мраку и незнању под Отоманском влашћу. У другој половини деветнаестог века поступно сазрева свест о неопходности развоја и ширења просветних установа и у варошима ван престонице, посебно за оснивањем гимназија као школа вишег ранга, са наставним програмом који ученике припрема за високо образовање и оспособљава за интелектуална занимања, која се све више намећу као насупротна потреба у развоју младог грађанског друштва. Аутор посвећује посебну пажњу културно-просветним приликама у Ваљеву тога, времену делатности тзв. Клуба дванаесторице, истакнутим личностима из јавног живота Ваљева, које су учествовале у активностима на оснивању прве Реалке, што документује изворном архивском грађом која је сачувана у архивским фондovima и збиркама.

У наредним поглављима, аутор настоји да на основу расположивих извора и објављене литературе, представи Ђуру Козарца као личност као и околности и мотиве његовог доласка у Ваљево. Његова биографија пре доласка у Србију и Ваљево, школовање и професионална делатност, осветљени су у скалду са расположивим изворима који су сачувани и до којих се у садашњим околностима могло доћи. Оснивање прве приватне Реалнице 1869. године, у режији Ђуре Козарца са свим активностима локалних власти на

прибављању дозволе надлежних органа за оснивање државне гимназије у Ваљеву, изградња прве зграде за школу и улоге Козарца као првог директора и професора за све предмете изузев веронауке и нотног певања, у првим годинама њеног рада, изложени су систематично и документовано уз илустрације фотографијама најзначајних личности које су учествовале у оснивању и развоју школе тога периода, као и зграда у којима школа обавља своју деалатност у првим деценијама. Активно укључивање у друштвени живот ваљевске средине и његова улога у оснивању Ваљевске штедионице и првог Ваљевског хора изложени су кроз посебна поглавља књиге.

Сукоб са локалним моћницима и оптужбе које се упућују на рачун Ђуре Козарца, његова одбрана и скори преме-

штај у Шабачку гимназију као компромис са локалним властима су темељно проучени и изложени, као и његова професионална каријера у Првој београдској гимназији и коначно у Државној штампарији, где га је и смрт затекла на функцији управника.

За живота често неправедно нападан и оспораван од малограђанске учмале чаршије последњих деценија 19. века, Ђуро Козарац и његова улога у насатајању и развоју гимназијског школовања у Краљевини Србији, посебно у Ваљеву, осветљена је и валоризована са мером, објективно и на прави начин у монографији Милорада Радојчића, што јесте значајан допринос изучавању прошлости Ваљевске гимназије, посебно првих година њеног рада као и развоја школства у Србији последњих деценија деветнаестог века.